

VIRPI HÄMEEN-ANTTILA

Kultaiset vuodet

Synnyinmaa, osa 3

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Synnyinmaa-sarjassa aiemmin ilmestyneet:
Myöhäinen kevät, 2024
Sarastus, 2023

© Virpi Hämeen-Anttila ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-41627-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

I

Ystäviä ja sukulaisia

1.

Helsingforssiin oli toukokuun lopulla vuonna 1877 saapunut heleä kevät, joka avasi kukat ja pullisti puiden vienonvihreät silmut lehdiksi. Erik Roslund veti nautinnolla sieraimiinsa Vanhan Kirkon hautuumaan puiden ja istutusten tuoksua. Sitteen hän ojensi kätensä vaimolleen Mariannelle ja auttoi tämän Vladimirinkadulla seisoviin kookkaisiin vaunuihin.

– Tulkaapa nyt, lapset, hän sanoi. – Mihin Magnus katosi? Hakisitko hänet, Henrik?

Magnus oli liittynyt puistikossa pallolla leikkivien poikien joukkoon, mutta totteli kiltisti, kun isoveljeksi kutsui häntä. – Kun päästään Adolfssoneille, saat kyllä touhuta serkkujesi ja muiden lasten kanssa, lupasi Erik, kun Magnus istui Henrikin ja Amandan välissä. Amanda loi arvostelevan katseen veljensä housuihin, otti hameensa taskusta nenäliinan ja hankasi sillä nuhraantunutta polvea.

– Pitäisi muistaa, että on paremmat housut päällä, hän torui.

– Anteeksi, sanoi Magnus, mutta ei näyttänyt yhtään katuvalta. – Onko Adolfssoneilla pöydässä herkkuja?

– Varmasti on, sanoi Marianne. – Ristiäiset ovat iloinen juhla.

Tuntui, että ristiäisiä vietettiin tämän tästä, ajatteli Erik katsellen hellästi jälkeläisiään. Heidän lähipiirissään oli paljon

nuoria perheitä, joten lapsia syntyi tiuhaan tahtiin. Se tarjosi mahdollisuuden järjestää mukavat juhlat, ja vaikka taloudessa elettiin jälleen laskusuhdannetta, lapsilauman karttuminen kuvasti toivoa ja luottamusta tulevaisuuteen. Kaikki olivat varmoja siitä, että edellisen vuosikymmenen kauheat koettelemukset oli jätetty lopullisesti taakse.

Vanhassa Kirkossa vastikään kastettu vauva oli Torsten ja Elise Adolfssonin kolmas lapsi ja toinen poika, ja hän oli saanut juhlan nimen Carl Gustaf. Vaunut kuljettivat ristiäisiin kutsutut Mariankadulle, jonka varrella Torstenin vanhemmat yhä asuivat. Huoneustosta oli tullut heille tilava, sillä sekä Torsten että hänen sisarensa olivat avioituttuaan muuttaneet pois. Fredrika oli nykyään rouva Anders Edlund ja hänellä oli kaksi lasta, ja Lovisa oli avioitunut Torstenin isoveljen parhaan ystävän, luutnantti Lorentz Malmbergin pikkuveljen Lennartin kanssa. Heillä oli yksi lapsi, kolmevuotias Severin, joka oli selvästi ihastunut Roslundien kuopukseen Anna Margaretaan. Poika kulki aina Annan perässä, katsoi häntä hartain silmin ja tarttui arasti tytön mekon helmaan, että hänen olemassaolonsa olisi huomattu.

Tänään Severin pettyisi, sillä Roslundit olivat jättäneet Erikin äidin mukaan ristityn Annan kotiin uskollisen lapsenpiika Sallin huomaa. Annalla oli ollut yskää ja lievää kuumetta, eikä Erik sallinut lastensa rasittaa itseään, jos he eivät olleet terveitä. Sen jälkeen kun he olivat menettäneet pikku Allanin, perhe oli tullut Erikille entistäkin rakkaammaksi, ja hänen suurin huolensa oli, että liikeasioiden hoito työntäisi hänet etäälle lapsistaan. Onneksi hänen konttuurinsa oli yhä kodin yhteydessä, niin että Marianne ja lapset saattoivat astella pihan poikki, jos tahtoivat nähdä häntä, ja lähes kaikki ateriat syötiin yhdessä.

Erikillä oli tapana suunnitella kaikki tekemisensä tarkasti ja loogillisesti. Sen tähden hän oli neljä vuotta sitten ostanut tontin

Porvoosta meren rannalta läheltä vapriikkejaan ja rakennuttanut sinne kesähuvilan. Perheen viettäessä kesäkuukausia maaseudulla Erikin oli helppo siirtää työnsä Porvooseen ja olla perheensä luona niin paljon kuin suinkin mahdollista. Sillä tavoin hän helpotti omaatuntoaan kasvavasta työtaakasta, joka vei hänen aikaansa mutta toi perheelle elannon ja takasi heille kaikille yhteiskunnallisen aseman, josta Erik oli nuorena uneksinnut.

Viime vuosina oli tapahtunut monia muutoksia. Ne olivat kasvattaneet Erikin omaisuuden kolminkertaiseksi mutta tuoneet hänelle myös lisää tehtävää. Hänellä oli omistuksia ja osakeita lukuisissa liikeyrityksissä, jotka hänen mielestään edustivat kannattavaa elinkeinoelämää, ja koska Mariannen isä oli päättänyt siirtää rautaruukkinsa omistuksen Erikille, hänellä oli halussaan kaksi vapriikkia. Sijoitusten hajottaminen moniaalle merkitsi kuitenkin, että hänellä täytyi olla entistäkin laajempi tuttavapiiri ja erinomaiset tiedot siitä, mihin suuntaan maailman talous oli menossa ja miltä yritysten taseet näyttivät. Finanssimailman uutisten hankkiminen vei aikaa omien vapriikkien johtamisen päälle. Apen tehdasta koskevat järjestelyt ja uudistukset olivat vaatineet kokonaisen vuoden, sillä Erik oli halunnut muuttaa vanhanaikaisen ruukin konepajaksi, hankkia uusia osakkaita ja vahvistaa yrityksen tuotannon ja talouden niin joustavaksi, että suhdanteet eivät pystyisi rampauttamaan sen toimintaa.

Tätä periaatetta hän noudatti myös tiili- ja keramiikkavapriikissaan, jota oli muutettu useaan kertaan vastaamaan kulloistakin kauppaa ja kysyntää.

Vaunut saapuivat Senaatintorille. Auringonvalo kultasi Nikolainkirkon ja senaatin rakennuksen julkisivut ja Erik muisti, miten suuren vaikutuksen ne olivat tehneet häneen, kun hän oli nähnyt ne ensi kerran tullessaan kuudentoista iässä kaupunkiin.

Siitä oli jo kaksikymmentäkolme vuotta, hän ajatteli haikeasti.

– Istuhan siivosti, Magnus, äläkä kurkottele ulos vaunuista, sanoi Henrik. Magnus oli noussut seisomaan nähdäkseen, mitä torilla kärryjään työntävällä kulkukauppiaalla oli myytävänä, ja Henrikin täytyi vetää pikkuveljensä takaisin istuimelle.

Erik nyökkäsi Henrikille ja hymyili hyväksyvästi. Hänen poikansa olivat kovasti erilaisia. Henrik oli ollut pienestä pitäen tyyni, mietiskelevä ja unelmoiva. Magnus oli puolestaan perinyt tulusuuden ja malttamattomuuden, joka piili Erikin ulkoapäin katsoottuna sopuisassa luonteessa. Magnuksen into ja kiihkeys eivät onneksi kuvastaneet huonotapaisuutta vaan rajatonta uteliaisuutta maailman ihmeellisyyttä kohtaan, ja se oli Erikistä hyvä asia.

Tytöt olivat myös toistensa vastakohdat: Amanda oli puhealias ja Anna hiljainen. Amanda oli heidän lapsistaan varmaankin järkevin ja käytännöllisin. Hän oli osoittanut etevyyttä kouluaineissa, mutta hän oli lahjakas myös kädentaidoissa. Hän ompeli, kirjaili ja askarteli mielellään, ja Erik oli pitänyt huolta, että hänellä oli käytössään maalaus- ja piirustustarpeita. Tyttären taidonnäytteet olivat senkaltaiset, että Erik mietti vakavissaan, voisiko Amandasta muutaman vuoden päästä saada porsliinitehtaalle koristemaalarin apulaisen. Saattoi kuitenkin olla, että Amandalla oli korkeampia haaveita eikä hän tahtoisi kuluttaa aikaansa maalaamalla astioita.

Kuka tiesi, mitä tytöstä vielä tulisi, ajatteli Erik. Nykyään naiset saattoivat ryhtyä taidemaalareiksi. Heillä oli kuitenkin uralaan paljon korkeampia esteitä kuin miehillä.

Anna oli vielä niin pieni, ettei hänen tulevaisuuttaan voinut ennustaa, mutta Erikillä oli muutamia toiveita, jotka kohdistuivat hänen molempiin tyttäriinsä. Hän halusi, että Amanda ja Anna löytäisivät elämässään oman päämäärän ja kumppanin, joka ei vaatisi heitä typistämään luontoaan ja lahjojaan. Häntä murehdutti se, ettei Marianne ollut voinut mennä opiskelemaan yliopistoon,

sillä hän olisi menestynyt siellä hyvin. Hän koetti paikata aukkoa kokoamalla kirjaston, jonka laajuus ja monipuolisuus herättivät ulkopuolisissa ihmetystä ja ihastusta, ja hänen mieltään lämmitti, kun Marianne viihtyi siellä tuntikausia lukien ja kirjoittaen ja lapsetkin pitivät suurta huonetta lempipaikkanaan.

Kolmetoistavuotiaasta Henrikistä oli kasvanut oikein lupaava nuorukainen, ajatteli Erik ja antoi katseensa levätä pojan kauliassa piirteissä ja runsaassa tummanruskeassa tukassa. Henrik oli lyseossa erinomainen oppilas. Vaikka hän oli alkanut koulunkäynnin muita edellä, hän oli lisäksi lukenut luokan yli. Hän oli älykäs ja kyvykäs, mutta hänellä oli lisäksi varhaiskypsää tahdonlujuutta, joka siivitti hänen opintojaan. Niinpä hänestä tulisi jo kuudentoista ikäisenä ylioppilas. Lisäksi hän oli Mariannen lailla herkkä ja taiteellinen. Hän ahmi kirjallisuutta ja sepitti runoja, soitti pianoa ja rakasti musiikkia.

Erik oli hiljakseen alkanut valmentaa Henrikiä ruukinpatruunan asemaan, mutta varonut katkomasta hänen siipiään. Pojan ei ollut tarve hänen laillaan opiskella itselleen asettamiensa korkeiden tavoitteiden ajamana, vaan hän saisi elää nuoruuttaan rauhassa monta vuotta. Kiirettä ei ollut, taisteluita ei tarvittu, sillä Henrikille oli paikka valmiiksi raivattuna. Kun he matkustaisivat kahdestaan loppukesästä Ranskaan ja Saksaan, Erik pitäisi huolta siitä, että yhtä paljon aikaa jäisi vietettäväksi kulttuurillisissa riennoissa, taidenäyttelyissä, konserteissa ja teatterissa kuin vakavissa käytännön toimissa, vapriikeissa kiertelyssä ja liikekumppanuuk-sien vahvistamisissa.

Ainoa ehdoton vaatimus, jonka Erik oli Henrikille asettanut, oli suomen kielen oppiminen. Se oli ollut nuorena Erikin äidin-kieli eikä hän halunnut, että Henrik alkaisi pitää sitä alempi-arvoisena kuin ruotsin kieltä. Oli lisäksi tärkeää, ettei kieli erot-taisi tulevaisuudessa Henrikiä niistä, jotka tekivät hänelle töitä.

Sitä varten poika oli viettänyt kymmenen ikäisenä kaksi kesää Erikin entisessä kotikylässä Hämeessä. Hänet oli majoitettu Abraham Sirénin, Iso-Osolan pehtoorin luokse, sillä pehtoorin uudessa talossa oli tilaa, ja Erik oli tahtonut Henrikin perehtyvän myös maanviljelyksen ja metsänhoidon alkeisiin.

Toinen syy Henrikin asuinjärjestelyyn oli Briitan esikoispoika Johan Mikael. Erik ei halunnut nuorten miesten olevan koko ajan kasvokkain. Toistaiseksi Johan Mikael opiskeli ja asui muualla, mutta keväällä ja kesällä hän kävi Iso-Osolan tilalla auttamassa töissä ja harjaantumassa nuoren isännän tehtäviin. Yleiseksi käsitykseksi oli Vaaralan kylässä jo kauan sitten vakiintunut se, että Johan Mikael oli Mattilan Jussin poika, vaikka kirkonkirjojen mukaan hän oli Briitan ensimmäisen aviomiehen Lankelan Laurin jälkeläinen.

Iso-Osolan talossa tiedettiin kuitenkin totuus. Johan Mikaelin isä oli Erik Roslund eikä Mattilan Jussi. Kaksikymmentäkolme vuotta sitten haudatun totuuden esiin kaivamisesta ei kuitenkaan kukaan olisi iloinnut tai hyötynyt, ja siksi kaikki olivat nyökytelleet hyväksyen, kun Briittaa vuosikaudet katselleesta Mattilan Jussista tuli viimein vuonna 1868 Mickelssoinin Briitan aviomies ja tilan isäntä. Kaikkien mielestä se hyvitti menneet vääryydet.

Niinhän se teki. Jussi oli odottanut Briittaa yhtä pitkään kuin Raamatun patriarkka Jaakob Raakelia, ja Erikin mielestä vain Jussi oli kyllin hyvä aviomies Briitalle.

Jos Johan Mikael itse epäili jotakin, hän ei ollut vihjannut siitä kenellekään.

Erik huokaisi hiljaa, kun hän muisti jälleen, että Henrikillä oli isovelji, josta poika oli autuaan tietämätön. Välillä Erik huomasi ikävöivänsä edelleen oikeaa esikoistaan, vaikka hän oli mielessään koettanut irrottaa siteitään Johan Mikaelista.

Johan Mikael oli jo miehen ikäinen ja miehen näköinen. Ensi vuonna hän ilmeisesti jäisi Iso-Osolaan ja tarttuisi toden teolla tilan hoitamiseen. Henrik taas... hän osasi jo paljon, mutta menisi vielä pitkään, ennen kuin hän ja Magnus saavuttaisivat täydet voimansa ja ottaisivat vastuun isänsä harteilta.

Vaunut pysähtyivät Mariankadulla Adolfssonien talon eteen, taikka oikeastaan naapuritalon kohdalle, sillä kaksista muista vaunuista nousi parhaillaan kadulle ristiäisvieraita. Toisessa olivat matkustaneet herra ja rouva Grenholm eli Mariannen ja Elisen vanhemmat, yhdessä Lennart Malmbergin vanhempien kanssa. Toisesta olivat astuneet ulos Fredrika ja Anders Edlund lastensa Jakobin ja Cecilian kanssa. Magnus hihkaisi iloisesti nähdessään Jakobin. Pojat olivat samanikäiset ja hyvät ystävät keskenään.

– Malta mielesi, Magnus, sanoi Marianne. – Annetaan toisten mennä edeltä, ettei ovelle tule tungosta.

Roslundit odottivat, että Edlundin perhe pääsi sisälle, ja nousivat vasta sitten vaunuista. Erik auttoi Marianne ja Henrik nuorempia sisarusiaan. Henrik tarjosi sitten käsivartensa Aman-dalle, tarttui vasemmalla kädellään Magnuksen käteen ja viittasi vanhempiaan käymään edeltä. Erik soi jälleen Henrikille hyväksyvän nyökkäyksen. Pojalla oli hienot tavat, eikä niitä ollut edes tarvinnut häneen pakolla istuttaa, koska hän oli luonnostaan huomaavainen.

Vaikka pieni Carl Gustaf oli herra ja rouva Adolfssonille järjestyksessä jo kuudes lapsenlapsi, hänen kunniaakseen oli järjestetty kunnon kemut. Adolfssonit olivat palkanneet vuosi sitten uuden keittäjän, matami Lindroosin, joka oli lähes yhtä kunnianhimoinen kuin Roslundien keittiötä hallitseva matami Rahonen. Elise oli kertonut Mariannelle, että matami Lindroosilla oli pino ruotsalaisia ja ranskalaisia keittokirjoja, joiden resepteihin hän oli perehtynyt. Vieraille olikin katettu alkajaisiksi förmaakin

pitkälle pöydälle shampanjaa, kaviaarileipäsiä ja lohitahnalla täytettyjä tuulihattuja. Lapsille oli tarjolla erikseen marjamehua, keksejä ja pieniä suolaisia torttuja.

Henrik saattoi Amandan ja Magnuksen sivuhuoneeseen, jossa lapsivieraita oli kaitsemassa Torstenin ja Elisen lapsenpiika, ja palasi sitten förmaakiin, koska hän oli jo aikuisuuden kynnyksellä. Hän tyytyi juomaan mehua, mutta Erik lupasi, että hän saisi halutessaan päivällispöydässä vedellä jatkettua viiniä. – Sitä juovat lapset ja nuoret Ranskassa, ja aikuisetkin toisinaan, niin ettei sinun tarvitse nolostua, selitti Erik.

– En minä nolostu, sanoi Henrik. – Pelkään viinin vaikutusta, ja siksi sen juominen arveluttaa minua. Luokkatoverit sanovat, että siitä tulee huono olo.

– Niin totta vie tuleekin, jos juo liikaa, sanoi Erik. – Sanotaan, että viini on viisasten juoma. On noudatettava kohtuullisuuden kultaista hyvettä. Toverisi eivät ehkä ole niin tehneet.

– Maistakaapa näitä tuulihattuja, sanoi Marianne. – Ne sulavat suussa.

He maistoivat. Adolfssoneilla oli tosiaan erinomainen keittäjä, mutta ei käynyt laatuun kertoa siitä matami Rahoselle. Erik otti vielä toisen tuulihatun, jätti sitten Mariannen Henrikin ja Edlundin pariskunnan seuraan ja meni lasi kädessään tervehtimään Allan Engvallia.

Kirkossa he eivät olleet päässeet puhumaan kahdestaan, ja Erik halusi kovasti kysellä kuulumisia. Allan, Torsten ja hän olivat olleet parhaat ystävät siitä alkaen, kun he olivat tutustuneet magister Ignatiuksen oppitunneilla ja viettäneet vuoden pönttöä ahkerasti ylioppilaskirjoituksia varten.

– Miten jaksat, ystävä kallis? Erik kysyi ja taivutti päätään Allannin puoleen.

– Nyt voin rehellisesti sanoa, että hyvin, sanoi Allan hymyillen.

– Työssä en enää väsy ja jaksan vielä kotona kuulustella Tobiakselta kertotaulua. Kevään lämpö on tehnyt hyvää.

– Onpa hauska kuulla, sanoi Erik. – Olimme koko perhe sinusta huolissamme.

Häntä ilahdutti suuresti, kun hän näki omin silmin, että Allan oli taas voimissaan. Tämä oli sairastunut maaliskuussa keuhkopingotulehdukseen, viettänyt usean viikon vuodepotilaana ja toipunut hitaasti, koska hänellä oli hento ruumiinrakenne.

– Niin, nyt me olemme sitten taas sodassa, sanoi Allan ja huokaisi. – Ei ollut mukavaa nousta sairasvuoteelta ja saada ensimmäisenä kuulla tällaisia uutisia.

– Venäjä on sodassa, emme me, sanoi Erik. – En usko, että taistelut leviävät Balkanilta pohjoiseen, niin että näkisimme vihollisten sotalaivoja rannoillamme, kuten Krimin sodan aikana. Ja Suomesta kutsutaan sotimaan vain kaarti, jos kutsutaan. Tuhat miestä. Ei tämä oikeastaan ollut mikään yllätys: tätä sotaa on haudottu kauan. Venäjä tahtoo takaisin sen, minkä se Krimin sodassa menetti. Se on vain varmistanut, että Itävalta-Unkari ja Saksa eivät puutu asiaan. Ja Bulgarian tapahtumista viime kesänä saatiin lopullinen oikeutus hyökätä.

– Ei olisi välttämättä vahingoksi, jos Venäjä häviäisi taas sodan, sanoi Allan. – Krimin sodan tappion myötä syntyi tarve uudistaa yhteiskuntaa, ja siitä koitui meillekin etua.

Erik pudisti päätään. – Luulen, että Venäjä voittaa tällä kertaa, jos länsimaat vain pysyvät erossa sodasta. Mutta sotien vaikutukset ovat aina arvaamattomia. Maailma, Suomi ja Venäjäkin ovat muuttuneet siitä, kun olimme nuoria. Kaikki kehittyy paljon nopeammin, kun uusia teknillisiä keksintöjä ilmestyy koko ajan teollisuuden tuotantoon ja myös arkiseen elämäämme. Se merkitsee myös sitä, että talous ja politiikka ovat entistä alttiimpia nopeille heilahteluille. En puhu nyt Wienin pörssiromahduksesta,

Ameriikan lamakaudesta enkä Kotkan puutavarateollisuuden katastroofista. Epäilen, että niistä syntyy vilkasta keskustelua päivällisen jälkeen. Sanonpa tässä vain, että Euroopan politiikassa on alkanut uusi aikakausi sen jälkeen, kun Saksasta tuli yhtenäinen keisarikunta. Saksan ja Ranskan välistä sotaa seurasi taloudessa ennen näkemätön nousukausi, mutta myös poliittiset jännitykset lisääntyivät. Vaikka kansallinen itsetunto on periaatteessa hyvä asia, se voi olla kasvualusta levottomuuksille, väkivallalle ja suvaitsemattomuuden hengelle.

– Sinä ajattelet nyt meidän kotimaisia kielikiistojamme, sanoi Allan.

Erik naurahi. – Niitäkin. On surullista, kun emme voi vetää yhtä köyttä ja kohentaa olojamme ja sivistystämme yhdessä, vaan uskotaan, että toisen edistys on toiselta pois. Tämä on minulle myös henkilökohtainen pulma. Minua pyydettiin tässä keväällä, sinun sairautesi aikana, puhumaan Ylioppilaskunnan kokouksessa, kun ne tietävät, millaisilla summilla olen tukenut suomenkielistä koulutusta, kirjallisuutta ja teatteria. Mutta viikko sen jälkeen minun täytyi ottaa puolta Ruotsalaisen teatterin johtokunnan kokoontuessa, koska he käsittelivät jälleen marraskuun valitettavaa tapausta...

– Sitä *Lepakon* juttuako?

– Sitä juuri. Ymmärrän heidän sydämistymisensä. Eivät ruotsalaiset ylioppilaat häiritse Suomalaisen teatterin näytöksiä tai vainoa näyttelijöitä. Ja että nuoriso asettuu yleisen moraalin vartijaksi – jo on aikoihin eletty! Mielestäni sellainen riehuminen on lapsellista ja turhanaikaista. Muistanpa, miten ruotsalainen Charlotte Raai opetteli suomea osaamatta Alexis Stenvallin, taikka Kiven, kuten hän itseään nimitti, näytelmän *Lea* pääroolin ulkoa, kun se esitettiin Nya Teaternissa kahdeksan vuotta sitten. Ja myös sen, miten jotkut suomenkieliset sivistyksen airueet

ruoskivat *Seitsemää veljestä*, joka on minusta Cervantesin romaanin vertainen mestariteos, ja se vedettiin pois myynnistä, mikä oli pyhäinhäväistys. Ja nyt herra Kivi on menehtynyt liian nuorella iällä, ja ties koska meille kasvaa toinen samanmoinen runollisen kerronnan taitaja.

– Uskon sinua, vaikka en voi tarkistaa sanomaasi, sanoi Allan.
– Minun suomen kielen taitoni ei riitä herra Kiven romaanin lukemiseen. Työssäni pankissa tarvitsen suomen kieltä, mutta se on erilaista, semmoista kieltä mitä käytetään matematiikassa ja liike-elämässä.

Erik tyhjensi shampanjalasinsa ja sanoi sitten: – On vaikeata jäädä kahden rintamalinjan väliin. Minä arvostan kumpaistakin puolta ja toivoisin, että ne ymmärtäisivät toisiaan. Ruotsinkielisten pitäisi muistaa, että suomenkielisille tässä on kysymys paitsi omasta kielestä, myös siitä, että kieli on meidän historiassamme ollut vallan ja etuoikeuksien pönkittäjä. Suomenkielisten pitäisi muistaa, että ruotsin kielellä on harjoitettu pitkään suomalaista kulttuuria ja sillä on myös elämisen oikeus. Seison yliopistomme rehtorin kannalla tässä, mutta pelkään pahoin, että molemmilla puolilla solvataan ja nimitellään sekä minua että häntä. Siitä huolimatta, että olen koettanut olla tasapuolinen ja asettaa sanani varovasti.

– Tasapuolisuus ei ole nyt muodissa, sanoi Allan.

2.

Alkuruoka oli katettu lapsille erikseen, mutta heidät otettiin aikuisten seuraan, kun tuli pääruokien aika. Saliin piti tosin kat-
taa kaksi pitkää pöytää, kun vieraita oli niin paljon. Erik sai lisää
aihetta arvostaa matami Lindroosin keittotaitoa, sillä ruoka oli
erinomaista. Terriineissä tarjoillun häränhantäliemen ja pienten
lihapiirasten jälkeen tarjottiin perunamuhennosta ja kalamure-
ketta ja lopuksi kalkkunapaistia vihannesten, säilöttyjen luumu-
jen ja puolukkahillon kera. Juomana oli punaviiniä ja alkuruoka-
pöydästä yli jäänyttä shampanjaa, jota seurueen naiset suosivat.

Lupauksensa mukaan Erik antoi Henrikin juoda vedellä lai-
mennettua punaviiniä. Allan seurasi vierestä, kun Henrik mais-
toi varovasti lasistaan, ja sanoi sitten hymyillen: – Kunpa joku
olisi opastanut minuakin nuorena väkijuomien nauttimisessa.
Sain lyseosta lähtöpassin, kun join liikaa punssia ja haastoin ri-
taa opettajan kanssa.

– Minun on vaikeata kuvitella sitä, sanoi Henrik.

– Minulla oli silloin suuri suru, enkä lapsellisuuttani keksi-
nyt muuta keinoa lievittää sitä kuin juoda itseni umpihumalaan.
Että minä voin pahoin... sitä ei ole mukava muistella. Mutta
suurempi tuska ja häpeä oli koulusta erottaminen. Onneksi tar-
joutui tilaisuus käydä lukion oppimäärä lävitse yksityisesti. Ja
se osoittautui lopulta siunaukseksi, koska tapasin isäsi. Hänen

opinnälkensä tarttui minuun ja Torsteniin, ja tulimme yhtä aikaa ylioppilaiksi.

– Miksi ette jäänyt yliopistoon? kysyi Henrik. – Isä sanoo aina, että olette nero matematiikassa, ja kun minun piti lukea vuosi sitten ylimääräisesti, opetitte minua paljon paremmin kuin lyseon lehtori.

Erik rypisti hiukan kulmiaan, kun Henrik viattomuuksissaan kysyi asiasta, joka saattoi olla Allanille arka paikka. Mutta Allan ei näyttänyt häiriintyvän. – Ehkä olisin sen tehnyt, jos siellä olisi ollut avoimena professorin virka, hän sanoi lempeällä äänellä. – Mutta ei ollut. Pankissa oli sen sijaan tarjolla vakituinen paikka, jossa oli hyvä palkka. Halusin mennä naimisiin ja perustaa perheen, joten otin pankin tarjoomuksen vastaan mielelläni. Isälläsi on kenties liian korkea käsitys tieteellisestä kunnianhimostani. Hän katsoo asiaa omasta kulmastaan. Eikä työni pankissa ole kovin kaukana työstä, jota olisin tehnyt yliopistolla. Vakuutusmatemaattikkona lasken erilaisia todennäköisyyksiä ja yritän laatia matemaattisia kaavoja rahamaailman mekanismeista. Siinä on monta muuttujaa, kuten kysynnän ja tarjonnan suhde ja erityyppisten tuotto-odotusten vaikutus liiketoimintaan, ostamiseen ja myymiseen. Isäsi voisi kertoa enemmän siitä, miten tuotto-odotuksia syntyy ja millä pohjalla ne lepäävät.

– Kun katsoo Ameriikan pörssiä, mieleen tulee pokeripeli, sanoi Erik.

– Totta, kaupankäynti osakkeilla muistuttaa peliä, innostui Allan. – On kiinnostavaa etsiä sille sääntöjä ja kaavoja.

– Mahtaako niitä löytyä, sanoi Erik. – Pörssimaailmassa on mukana myös tunteita. Ja harhakäsityksiä.

– Voi, kyllä säännönmukaisuuksia löytyy. Osakekurssit toimivat aika lailla odotusten mukaisesti. Kyllähän sinä sen tiedät, Erik. Olen huomannut, että olet hyvä pelaaja.

Erik huitaisi kädellään. – Tiedä häntä. Minua huolestuttaa, kun on alkanut olla yhä enemmän niitä, jotka keinottelevat osakekaupoilla eivätkä välitä vähääkään siitä, mitä osakkeiden hintojen heilahtelu ylös ja alas tekee liikeyrityksille. Perussäännöt ovat kyllä yksinkertaiset. On ennakoitava se, että liian suuria odotuksia seuraa nopea lasku. On tiedettävä, mikä on tulevaisuuden ala. On pelattava pitkää peliä ja pidettävä hermonsä kurissa. On ostettava kun on halpaa ja myytävä kun on kallista.

– Siinä kuulit, Henrik, sanoi Allan.

– Mutta se on vasta alku. Liiketoimintaan kuuluu paljon, paljon enemmän. En pidä pelaamisesta. En mene mukaan mihinkään, missä ei näytetä toimivan avoimin kortein. Tahdon tietää selkeästi, mistä yrityksen tahi hankkeen rahat tulevat. Siksi en sijoittanut Hangon rataa, jota tuo timanttejaan säihkyttävä chevalier de Hoffmann kauppasi kaikille ja jonka valtio joutui lopulta lunastamaan osakkailta, jotka kärsivät 13 miljoonan markan tappiot. Pidän siitä, että tuotan hyvinvointia ja edistän sijoituksillani teollisuutta. En tahdo vaurautta yksin itselleni vaan myös niille, jotka tekevät minulle työtä, ja synnyinmaalleni.

– Olet todellakin hyödyksi muille liikkeenharjoittajille, sanoi Fredrika, joka istui Erikin toisella puolella. – Emme unohda, mitä teit kaksikymmentä vuotta sitten isän tekstiililiikkeen hyväksi, ja nyt Anders on sinulle suuressa kiitollisuudenvelassa Husqvarnan ompelukoneista, jotka hankittiin kauppasuhteittesi avulla. Ne ovat moninkertaistaneet tilaukset. Meillä on yksi kone nyt kotonakin, ja se on oikea ihme.

– Totta kai ajattelin teidän liikettänne heti, kun Husqvarna toi koneet viisi vuotta sitten markkinoille, sanoi Erik. – Singerin koneilla on ollut niin suuri kysyntä, että niistä on jatkuvasti pulaa ja toimitus ulkomaille vaikeata, mutta Husqvarnan koneet ovat yhtä hyviä ja ne saapuvat läheltä naapurimaasta vaivatta.

Kaupat syntyvät helposti, koska tilaan koko ajan sieltä tavaraa itselleni ja muille.

He pitivät keskustelussa taukoa, kun kalkkunapaistit kannettiin lisukkeineen pöytiin. Torsten nousi seisomaan ja piti pienen puheen, ja sitten he kohottivat maljoja uudelle tulokkaalle ja Adolfssonin suvun menestykselle.

– Onpa ihanaa, kun ystäväpiirissämme on niin paljon lapsia, sanoi Fredrika. – Heillä on toisistaan seuraa, ja me äidit voimme olla toisillemme apuna.

– Aivan niin, sanoi Erik. – Entä me isäraukat? Marianne on ollut viime kuukausina Elisen luona niin usein, että minun on vietettävä kaikki työltä säästyvät tunnit lastenkamarissa. Ei – lasken vain leikkiä, ei minulla ole mitään hätää. Marianne saa tavata sisartaan niin usein kuin tahtoo. Ja tiedän, että kohta kun Elise on vahvistunut, hän alkaa käydä meillä.

– Lapset kasvavat niin nopeasti, sanoi Allan. – Tobias aloittaa tulevana syksynä koulun, ja Sofia ensi vuonna. Adele sanoo, että hänellä on pian enemmän aikaa kirjalliselle piirille ja teatteriyhdistykselle.

– Hauska kuulla, sanoi Erik. – Eikö niin, että Adelea kiinnostaa myös maalaustaide? Olen tutustunut Otto Schaumanin kautta muutamaa nuoreen taiteilijaan, jotka kaipaisivat tukea. Yksi heistä on nainen, eikä naisilla ole yhtä hyviä mahdollisuuksia opiskella kuin miehillä.

– Olet oikeassa, Adele pitää kuvataiteesta, sanoi Allan. – Hän ihailee kovasti sinun makuasi ja maalauksia, joita teillä on seinillä. Minun täytyy puhua hänelle tästä.

– Puhu toki, sanoi Erik. – Voin järjestää syksyllä kodikkaan tilaisuuden, jossa tutustumme näihin nuoriin.

Erik ei ollut tuntenut Allanin vaimoa yhtä pitkään kuin Torstenin sisaria ja Grenholmin sisaruksia, ja heidän suhteensa oli

aluksi ollut varautunut, sillä Adele Stjernvallin suku oli hieno ja vanha. Siihen kuului monia kaupungin merkkihenkilöitä, ennen kaikkea Viipurin läänin maaherra Walleen ja hänen poikapuolensa, todellinen salaneuvos Emil Stjernvall-Walleen, joka oli ylennyt vuosi sitten ministerivaltiosihteeriksi. Vielä kuului-sampia olivat Stjernvall-Walleenin sisaret, jotka olivat vuosisadan alkupuolella kohahduttaneet kauneudellaan sekä Helsingforssin että Pietarin seurapiirejä ja solmineet hienoja avioliittoja. Nykyään he olivat vanhoja rouvia, mutta Helsingforssiin asettunut Aurora Karamzin oli rikkaampi kuin veljensä ja omalla tavallaan yhtä vaikutusvaltainen.

Suhteiden vahvistaminen tähän suuntaan ei ollut Erikille lainkaan epämieluisaa, ja kunnianarvoisan Aurora-rouvan hän oli jo tavannut perustettaessa sairaanhoitajille koulutuslaitosta. Mutta vaikka hänestä oli tullut Helsingforssissa varakas ja arvostettu porvari, hän ei ollut kokonaan päässyt pelostaan, että joku saisi tietää, että hän oli alun perin hämäläinen torppari ja puusepän kisällä, toisin sanoen lähtöisin yhteiskunnan alimmalta portaalta. Vaikka hänen saavutuksensa tämän valossa näyttivätkin peräti loistavilta, Erik oli saanut kokemuksia siitä, että nousukas oli joidenkin silmissä vielä alhaisempi olento kuin luokka-asemaansa tyytynyt työläinen tai torppari.

Mariannen äidin suku oli aatelinen, mutta se oli myös käytännöllinen, eli se hyväksyi suvun naispuolisen jäsenen avioliiton porvarissäätyisen miehen kanssa edellyttäen, että tällä oli herrasmiehen tavat ja tämä oli sivistynyt ja kyllin vauras. Herra Grenholm ja hänen jälkeensä Erik oli tästä syystä otettu avosylin vastaan. Moinen suvaitsevuus ei kuitenkaan ollut kaikkialla tapana, ja siksi Erik oli aluksi Adele-rouvan seurassa varuillaan.

Pian hänelle selvisi, että Allanın vaimon vaiteliaisuus ja pidättyvä käytös johtui siitä, että hän arasteli Erikiä, jonka menestymi-

sestä liike-elämässä hän oli kuullut ihmeellisiä tarinoita. Totuuden paljastuminen huvitti Erikiä, ja hän oli tehnyt kaikkensa hälventääkseen rouva Engvallin seurassa ylimielistä vaikutelmaa, jonka hän kenties tahtomattaan antoi. Näin heidän välinsä olivat vähän kerrassaan lämmenneet.

Aterian päätteeksi tarjottiin jälkiruokaa, sitruunakiisseliä ja vaahdotettua kermaa, ja sitten naiset ja lapset siirtyivät salooniin seurustelemaan kahvin ja leivosten ääressä, kun taas miesväki vetäytyi kirjastoon nauttimaan portviiniä.

– Joutuuko isoveljesi lähtemään rintamalle? kysyi Allan Lennart Malmbergilta, kun he olivat istuneet laseineen sohvalle ja nojatuoleihin, ja herra Adolfsson kulki tarjoamassa sikaareita niille, jotka tahtoivat polttaa.

– En usko, sanoi Lennart. – Hänhän siirtyi hallinnon tehtäviin, kun kaartin miehistöä supistettiin katovuosien jälkeen.

– Se on melko varma, että suomalaisia tarvitaan sodassa, sanoi Torsten. – Minun isoveljeni sanoi niin, ja luulisi hänen tietävän asiat, kun hän viettää suurimman osan ajastaan Pietarissa.

– Lorentz on jättänyt kasarmielämän taakseen, sanoi Lennart ja puristi huulensa yhteen. – Hänellä on perhe, kolme lasta. Hänestä on tullut virkamies, samanlainen kuin sinun veljestäsi, Torsten.

– Minäkin toivon kovasti, etteivät ne komentaisi entisiä upseereja mukaan, sanoi Lennartin isä. – En tahtoisin Lorentzin joutuvan taistelemaan bassi-bazuukkeja vastaan. Ne eivät ole sotilaita, vaan barbaarimaisia raakalaisia. Hiukseni nousivat pystyyn, kun luin niiden hirmutöistä Bulgaariassa.

– Luulisi, että nykyinen kaarti on kylliksi, sanoi Erik rauhoittavasti ja otti vastaan sikaarin. – Ei siellä vanhoja miehiä kaivata, kun nuoria riittää. He tahtovat kunnostautua ja saada ylen-nyksen.

– Valtiopäivillä valmistellaan uutta asevelvollisuuslakia, sanoi herra Adolfsson. – Eikö niin, Erik?

– Se on totta. Se on yksi tärkeimmistä hankkeista. Saa nähdä, millainen siitä tulee. En tahtoisi suomalaisten tulevan suuremmalla joukolla vedetyksi mukaan Venäjän sotiin. Ministerivaltiosihteeri ajaa sellaista rajoitusta, että laki määräisi sotaväen vain Suomen käyttöön. Sellaisen ehdon mukaan saaminen vaatii kuitenkin ponnistusta, sillä monet Pietarissa eivät pidä siitä. Kutsuvat sitä juonitteluksi ja kapinahengeksi.

– Suomen väkiluku on kasvanut, mutta ei niin suureksi, että poikiamme olisi varaa heittää suurvaltojen sotaan Balkanille taikka Keski-Aasiaan, sanoi herra Grenholm ja vilkaisi Henrikiin, joka istui hiljaa mutta kuunteli tarkasti.

Erik nyökkäsi. – Siitä ei ole kysymys, vaan Suomen suuri-ruhtinaskunnan lojaalisuudesta emämaata kohtaan. Mutta kun Venäjän katse on valtiopäivien ajan suunnattu Mustalle merelle, voipi olla, että kaikki järjestyy hyvin.

– Minua harmittaa vieläkin, ettet halunnut valtiopäivämieheksi, sanoi Torsten ja tarjosi tulta Erikille ja herra Grenholmille, jotka istuivat vierekkäin sohvalla. – Olihan sinulla mahdollisuus.

– Se vie liikaa aikaa. Minulla on liiketoimeni, en voi jättää niitä.

– Valtiopäivämiehenä voisit saada arvonimiä ja poliittista vaikutusvaltaa.

– Voin vaikuttaa kulisseyksissä, ja sillä on välillä suuri merkitys. Minulle riittää tällä hetkellä, että minusta tulisi joskus vanhana kauppaneuvos. Mutta saa nähdä, ehkä mieleni muuttuu...

– Saa nähdä, totisesti, sanoi herra Adolfsson. – Minusta näyttää, että jos jotakin vain tahdot, niin sen saavutat.

Erik pudisti päätään. – Ei, ei. Ei se niin mene. Tarkoitan, että en ehkä tahdo sitä mitä toiset. Minun täytyy alinomaa miettiä,

mitä *todella* haluan. Niin, valtiopäivillä päätetään myös siirtymisestä hopeakannasta kultakantaan. Se on aiheuttanut minulle päänsäivä, kun en tiedä, onko tämä hyvä hetki vai eikö ole. Ameriikassa ja Saksassa hopeasta luopuminen oli niin kovasti tuhoisaa. Rahamarkkinat kutistuivat, hinnat romahtivat ja korot nousivat pilviin. Mutta mitä muuta olisi voinut seurata, kun vuosikymmenen alkaessa rahaa näytti tulvivan ovista ja ikkunoista? Saksan talous kasvoi yhtäkkiä Ranskan maksamista sotakorvauksista ja Ameriikassa uskottiin, että rautatiet ovat ehtymätön kultakaivos. Lisää siihen annos spekulatiota, niin romahdus on varma.

– Mutta Saksa on toipunut hyvin, sanoi herra Adolfsson.

– On kyllä, mutta se on joutunut turvautumaan tariffeihin ja muunlaiseen oman teollisuutensa suojeluun, mikä ei ole hyväksi maailmankaupalle. Kaikki peruuttavat peloissaan liberaalisista ajatuksista, mutta en ole yhtään varma, auttaako se voittamaan laman. Meillä ei ole isoa hätää, eikä Venäjällä, mutta Ranska, Britannia ja Amerikan Yhdysvallat ovat edelleen melkoisessa talouden alhossa. Olisi pitänyt ottaa oppia siitä, mitä tapahtui Espanjalle, kun se sai käyttöönsä Etelä-Ameriikan valtavat kulta-varannot. Iso onni osoittautui isoksi onnettomuudeksi.

– Emme me suomalaiset ole sen viisaampia, sanoi herra Grenholm. – Uskoimme, että puutavaraamme ostetaan yhä enemmän ja enemmän, ja sitten alkoi Kanada tuottaa valtavia määriä halpaa puuta.

– Juuri niin, sanoi Torsten. – Oli julmaa katsella viime vuonna sijoittajien kalpeita naamoja Seurahuoneella, kun puun hinta laski joka viikko yhä alemmas.

– Kovin moni yritys Kotkassa oli laajentunut velkarahalla, sanoi Erik synkästi.

– Eikö sinullakin ollut siellä sijoituksia? kysyi Allan varovasti.

Erik nyökkäsi. – Oli ja on edelleen. Kymmene Aktiebolagissa. Ei kovin paljon, koska Dahlström on pääomistaja. Enemmän minulla on kiinni Serlachiuksen yrityksessä Mäntässä. Kymmenen osakkeen hinta on tosiaan mennyt alas mutta yhtiö on pysyissä, toisin kuin monet muut. Uskon, että jos yhtiö ei kaadu niin hinnat alkavat ennen pitkää taas nousta. Puu, selluloosa ja paperi ovat tulevaisuuden tuote.

– Sinä pelaat siis pitkää peliä, sanoi Allan, pieni hymy huulillaan.

– Niin pelaan.

Erik tuprutteli hetken ajan sikaariaan ja sanoi sitten: – Mitä puutavarateollisuuteen tulee, en ole niinkään huolissani itsestäni, vaan vanhoista ystäväistäni Briitta ja Jussi Mattilasta Hämeessä Päijänteen rannalla. Siellä juoksenteli leegioittain kotimaisia ja ulkolaisia metsänostajia Kotkan vapriikkien kuumina vuosina, ja monet talonpojat myivät heille metsänsä. Kovasti nämä ostajaherrat kävivät Briitan kimppuun, koska hänen perintömaahansa kuuluu paljon metsää. Hän ei myynyt mitään, hän tahtoo pitää metsistään kiinni. Briitta ja Jussi palkkasivat itse työmiehet savot-taa varten, kaadattivat puut ja myivät ne eteenpäin. Siitäkin sai hyvät rahat, ja koska he eivät olleet ahneita ja tahtoneet lisää ja lisää, he eivät ottaneet lainaa.

– Eihän heillä silloin ole hätää, sanoi Torsten.

– Ei luulisi. Mutta sain Jussilta viikko sitten huolestuneen kirjeen. Nyt kun puun hinta on alhaalla, ostajia on vähemmän. Mutta ne ovat sitkeämpiä. Ja kierompia.

3.

Ristiäisjuhlien jälkeen Roslundit eivät ottaneet vaunuja, koska ilma oli niin kaunis ja heidän kävelymatkansa kotiin Nikolainkadulle lyhyt. He asuivat edelleen talossa, jonka Erik oli ostanut kuusitoista vuotta aikaisemmin. Sitä oli ajan mittaan korjattu, kaunistettu ja laajennettu. Erik oli antanut rakentaa kumppaan-kin siipeen ullakkokerroksen, jossa oli sekä lisää huonetilaa että varastoja vaatteille ja muulle tavaralle. Helsingforssiin oli kuitenkin alkanut nousta yhä enemmän komeita kivitaloja, ja Erikin haave oli, että vielä joskus he asuisivat sellaisessa.

Torsten ja Elise eivät olleet muuttaneet kauas Adolfssonien Mariankadun-asunnosta: he olivat saaneet haltuunsa tilavan huoneuston Elisabetinkadulta. Torstenin sisaret puolestaan asuivat perheineen Kaartinkaupungissa, Fredrika Unioninkadulla ja Lovisa Fabianinkadulla sen talon vieressä, jossa Erik oli majoittunut hyöryläisenä ensimmäisenä vuotenaan Helsingforsissa. Talon oli silloin omistanut kollegiasessori Cederberg, eikä Erikillä ollut jäänyt siitä muita hyviä muistoja kuin runsaat ateriat, talikynttilät ja nuori lakeija Rönn, joka oli ollut hänelle vankkumattoman ystävällinen. Häntä oli talossa muutoin kohdeltu ynseästi, ja perheen poika Klaus oli aiheuttanut hänelle ikävyyksiä.